

Svensk Veterinärtidning, 10, 2023

Hyacint – julens mest älskade blomma

Hyacinten intar plats nummer ett bland de mest sålda växterna under julruschen. Den lilla hyacinten kan också ge en extra dimension genom doften, som många förknippar med julen. Även en ädelsten har namnet hyacint.

TEXT **LARS-ERIK APPELGREN**, PROF EMER, ABH, SLU, UPPSALA

Botaniska egenskaper

Hyacint (*Hyacinthus orientalis*) (Fig. 1) är en flerårig blommande art. Den har sitt ursprungsområde i Turkiet och Syrien där den växer från havsnivå och till 2 000 meters höjd. Troligen kom den till Sverige under 1600-talet. Den är mest känd för sina klasar av doftande, färgglada blommor. Blomfärgen kan vara blå, vit, ljusgul, rosa, röd eller lila. Hyacinten blommar på våren och växer bäst på soliga platser med våldränerad, men inte torr jord. Den blir cirka 20 centimeter hög. Hårdig till odlingszon IV.

Det finns även en dubbelblommig variant, men den är sällsynt.

Hyacinten har blivit populär som krukväxt framför allt till jul. Första gången detta omtalas i svensk litteratur var 1744 av John Ahlich (1). Han skriver:

”Detta forträffeliga konstgrepp, hvarmedelst allehanda lök-blomster, mitt uti selfwa wintern, kunna frambringas, är oss för kort tid tillbaka först bekant wordet.”

Den håller sig i 12–15 dagar. Stjälken växer till efter hand, och den stora blomman kan då behöva ett stöd. I blomsterhandeln ordnas detta ibland så att en blompinne trycks in i löken, som då blir skadad och inte kan reproducera sig.

I Storbritannien fanns hyacinter med enkla blommor på 1500-talet, århundradet därpå fyllda. På 1700-talet utbröt i England och Holland en hyacintfeber liknande tulpanfebern. Otaliga nya hyacinter korsades fram och kunde säljas för förmögenheter (14).

Fig. 1. Hyacint. Wikimedia.

Hyacinter doftar i regel mindre nu än i början av 2000-talet. Det beror på att de säljs med färre blommor än tidigare, vilket blomsterhandlare menar beror på att de stora affärskedjorna har pressat priserna. En hyacint i julhandeln har i regel 25 blomklockor mot tidigare 75.

Myror sprider deras frön eftersom de har ett elaiosom (en fettrik liten kula i kanten av fröet) som myror gillar (3). På blomsterspråket betyder hyacinten vaknande, spirande och gryende kärlek.

Etymologi

Hyacinten har fått namn av den spartanske hjälten i grekisk mytologi, Hyakinthos. Han var en vacker yngling som tilldrog sig Apollons och västanvinden Zefyros kärlek. I det efterföljande svartsjukedramat blåste Zefyros på Apollons diskus, som träffade Hyakinthos så att han dog ...enligt den grekiska mytologin skapade Apollon hyacintblomman ur Hyakinthos blod. Formen på blomman har sagts likna Apollons klagorop över den döde Hyakinthos, nämligen "Ai" – på grekiska förstås: α och ι (5). (Fig. 2).

Hyacinten som dekorationsväxt

I samband med den årliga blomsterparaden i Nederländerna används hyacintblommor ofta för framställning av både djur och människor. Se på den härliga kon på bilden på nästa sida! (Fig. 3).

Medicinsk användning

Extrakt av hyacint har visats ha hög anticancer- och immunomodulerande effekter – *in vitro* och på försöksdjur. Anticancer-effekten är medierad via apoptosisreakton (det vill säga att de angripna cellerna dör). Men ytterligare tester är nödvändiga för dess användning på människa (2). Inom veterinärmedicinen lyser den med sin frånvaro.

Inom alternativmedicinen har den använts mot eksem, ont i halsen och för behandling av kolera och diarré men även för att stoppa blödningar.

Giftighet och allergi

Människa

På Giftinformationens hemsida anges följande: "Hyacinthus orientalis. Växten, speciellt löken, innehåller ämnen som har irriterande egenskaper." Hyacinten innehåller alkaloider och är giftig om den förtärs i stora mängder. Hyacinten kan också utlösa

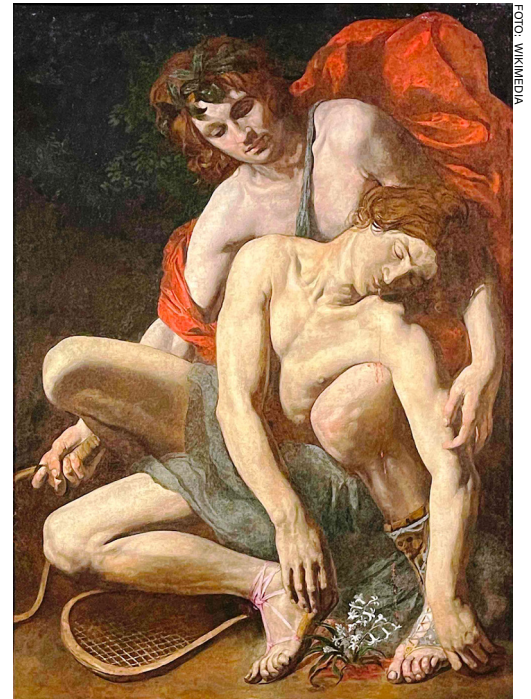

Fig. 2. Apollon med den döde Hyakinthos i sin famn. Lägg märke till hyacinten mellan gudarnas fötter!

symtom hos doftöverkänsliga personer och har av Astma- och Allergiförbundet listats som en av doftallergiväxterna. Hyacinten skapar problem hos allergiker, astmatiker och personer med doftöverkänslighet och kan ge klåda, bindhinneinflammation och till och med tillfälligt nedsatt syn.

Hyacintlökarna innehåller kalciumoxalatkrystaller som kan ge eksem och andra hudirritationer, som kan drabba personer som hanterar lökarna yrkesmässigt. (6).

Veterinärmedicin

Av hyacintlökarna, som innehåller höga koncentrationer av giftiga substanser, kan djuren (främst hund och katt) förgiftas, men det anses relativt ovanligt. Allvarliga fall har setts när delar eller hela hyacintlökarna har förtärs. I sådana fall kan försöksvis kol tillföras. Hudirritation kan ses om djuren har kommit i kontakt med hyacinten (12).

Hyacinten i litteraturen

Hedvig Charlotta Nordenflycht skrev den rörande dikten Öfver en hyacint:

*Du rara ört som ej din like
I färg, i glans, i täckhet har,
Bland all din släkt i Floras rike
Din fågring mest mitt öga drar:
På dina blad Naturen spelar,
I konst, i prakt hon yttrar sig,
Den fina balsamlukt du delar,
Förnöjer och förtjusar mig. →*

Den fortsätter med ytterligare tre verser, där författaren beklagar dess vissnande blomma. Dikten skildrar egentligen författarens olyckliga kärlek till Johan Fischerström, en på den tiden känd ekonom. Han var förälskad i en annan kvinna. Till skillnad mot kärleksvisan beskrivs inte kärleken som någon ostyrbar drift, utan den skall vårdas som en blomma – en hyacint! (8).

August Strindberg skrev följande i *Spöksonaten* om hyacinterna:

”Deras doft, stark och ren av vårens första vindar som dragit fram över smältande snö, den förvirrar mina sinnen, dövar mig, bländar mig tränger mig ut ur rummet, beskjuter mig med giftiga pilar som göra mitt hjärta ve och mitt huvud hett!” (7).

I diktsamlingen *Septemberlyran* har Edith Södergran publicerat dikten *Starka hyacinter*:

*Man får mig ej att tro på vämjeliga flugor
– hämnd och små begär.*

*Jag tror på starka hyacinter som droppa
urtidskraft.*

*Liljor äro läkande och rena som min egen
skärpa.*

*Man får mig ej att tro på vämjeliga flugor
som hämta stank och smitta.*

*Jag tror att stora stjärnor ställa väg till mitt
begär - någonstädes mellan sol och söder,
mellan nord och natt.* (4).

Målningen *Shakespeare's Garden II* (hyacinth) av Walter Crane är en vacker bild av en hyacint (10). (Fig. 4).

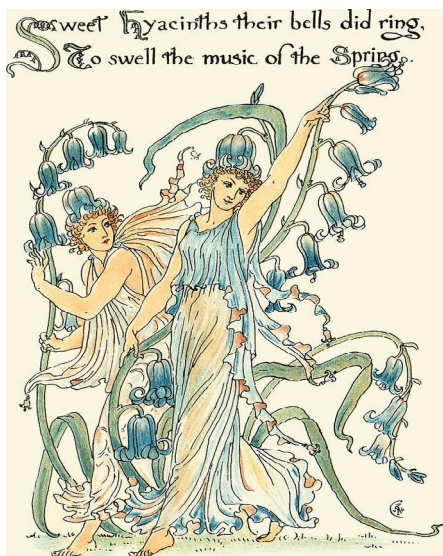

Fig. 4. Hyacinten skildrad som dansande kvinnor: "Sweet hyacinths their bells did ring, to swell the music of the Spring." [Behagliga hyacinter, vars klockor ringde för att förmera vårens musik.]

Fig. 3. Kor gjorda av hyacintblommor vid den årliga blomsterparaden i Holland.

Växten i musikens värld

Apollo et Hyacinthus är en opera av en mycket ung Mozart. Den handlar om Hyacinthus död efter att Apollo visat honom sin gränslösa kärlek. Mozart var fortfarande ett barn när han skrev detta arbete, som visades i mellanakten av ett skådespel, som framfördes vid Salzburgs universitet av dess gymnasister. Operan imponerade på skolans rektor, som skrev:

”Musiken, komponerad av Wolfgang Mozart, ett barn på 11 år, glädde alla och på kvällen gav han oss en ett märkbart prov på sin musikaliska konst på pianot.” (9).

Växten i filmens värld

I filmens värld har *Flicka och hyacinter* skapat en bild av hyacinter. Den alkoholiserade konstnären Elias Körner möter Dagmar på en bar där hon spelar. Han slås av hennes ensamhet och döper henne just till "Fröken Ensam". Hon sitter modell för porträttet Flicka och hyacinter och flyttar ihop med Körner. Till en början är de bekymmersfria men konstnärens grova suparperioder bryter regelbundet idyllen.

Hon övertalar honom att söka hjälp i Schweiz och ger honom pengar. Efter hemkomsten håller han sig nykter men målar banalt. Hans insikt om detta gör att

Fig. 6. Mineralen Hyacint. Foto: Wikimedia.

han återfaller till spriten och kör ut henne ... (13). (Fig. 5).

Kristen tradition

Hyacinten är en kristen symbol för försiktighet och "tillbakadragen längtan till himlen".

Inom parfymindustrin

Hyacintens doft är, som nämnts tidigare, stark och söt. Den påminner lite om styrax. Storax-släktet [Styrax] är ett släkte i familjen storaxväxter som ursprungligen kommer från Medelhavsområdet, östra Asien, Nordamerika och Sydamerika.

Många arter odlas som prydnadsväxter på grund av de vackra vita blommorna. Odlade hyacinter ger starkare doft än vilda, som är friskare och blommigare. Bäst doft anses enkla och ljusa blommor ge. Hyacinten används i "gröna" dofter och blomdofter. Hyacintdoft används i parfymindustrin i till exempel: Chanel's Cristalle, Gucci's Envy, Hermès' 24 Faubourg och Yves Saint Laurent's Y. (3).

Hyacint inom mineralriket

Hyacint är också beteckningen för en ädelsten. Hyacint är en gulröd till rödbrun variant av zirkon. Med hänsyn till glans och ljusbrytningsförmåga liknar den diamanten. Vid uppvärmning visar den fosforescens. Ädelstenen Hyacint förekommer nästan uteslutande på Sri Lanka (11). (Fig. 6)

Linné anger i sin *Materia medica* (15) att den används i blandningen Pulv. Bezoars. Sennerti – en blandning som finns upptagen i *Pharmacopoeja Holmiensis*, det vill säga den första inofficiella farmakopén i Sverige från 1686 (16). Blandningen innehåller även smaragder och rubiner - alltså en mycket dyrbar

blandning, som endast välbeställda kunde åtnjuta.

Avslutande kommentar

Den kära hyacinten har många infallsvinklar, men låt oss för den skull inte förfalla till överdrifter om dess giftighet. Kan du, så njut av denna ljuvligt doftande julblomma!

REFERENSER

- Ahlich, J. Trädgårds-Skiötsel, Stockholm, 1744. Citerad från Ljungquist, K. Nyttans växter. Calluna förlag, 2006.
- Al Kury, L T, Taha, Z och Talib, W H. Immunomodulatory and anticancer activities of Hyacinthus orientalis L : An in vitro and in vivo study. Plants 2021, 10, 617-637.
- <http://biologgen.se/hyacint-sprids-av-myror/>
- http://runeberg.org/septylra/02_05.html
- <http://www.shenet.se/vaxter/hyacint.html>
- <https://giftinformation.se/vaxregister/hyacint/>
- <https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/StrindbergA/titlar/Kammerspel/sida/212/etext>
- <https://litteraturbanken.se/skolan/poesi-forfattare-hedvig-charlotta-nordenflycht-over-en-hyacint/>
- <https://operascribe.com/2019/06/21/143-apollo-et-hyacinthus-mozart/>
- <https://pixels.com/featured/shakespeares-garden-ii-hyacinth-walter-crane.html>
- [https://sv.wikipedia.org/wiki/Hyacint_\(mineral\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/Hyacint_(mineral))
- <https://wagwalking.com/cat/condition/hyacinth-poisoning-1>
- <https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=film&itemid=4297>
- Jansson, E & Persson, K i Tunon m fl. Människan och floran. Etnobiologi i Sverige, 2, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 2005.
- Linné, C, von. Materia medica. Ed. quarta cvrante 10. Christ. Dan. Schrebero, Lipsiae et Erlangae, 1782. (Caroli a Linné ... Materia medica - Carl von Linné - Google Böcker).
- Linné, C, von. Pharmacopoeja Holmiensis, 1686. Faksimilupplaga 1979. Bokförlaget Rediviva, Stockholm.

Fig. 5. Affisch till filmen Flicka med hyacinter.

Bidrag till forskning kring hund- och tamkattsreproduktion

Mats F och Catharina Linde Forsbergs stiftelse främjar forskning kring fortplantning hos hund- och tamkatt samt etologi och sjukdomar relaterade till fortplantning.

För 2024 har stiftelsen 700 000 SEK att dela ut.

Sök anslag senast den 15 februari!

Information och ansökningsblankett finns på lindeforsbergsstiftelse.se